

М. Лучко, д-р екон. наук, проф.

КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ШВЕЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті розглянуто проблему побудови концепції управлінського обліку для підприємств швейної промисловості з урахуванням факторів зниження виробництва у сучасних умовах. Досліджено окремі складові концепції, які залежать від особливостей швейного виробництва.

The article discusses the problem of constructing the management accounting concept for business clothing industry taking into account factors of production decline in the current context. Concept of separate components is studied, which depend on the characteristics of clothing manufacture.

Ринкова орієнтація економіки характеризується більш детальним та вимогливим ставленням до питань прибутковості виробничої діяльності суб'єктів господарювання. Становлення ринку передбачає виробництво конкурентоспроможної продукції як за якістю, так і ціною, що неможливо без ґрунтовного дослідження аспектів формування собівартості, як основи ефективного використання ресурсного потенціалу. Істотна роль в розвитку вітчизняного виробництва відводиться швейній продукції, яка є найбільш конкурентноздатною серед товарів легкої промисловості.

Відповідно до Державної програми розвитку промисловості на 2003 – 2011 роки, прийнятої постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1174, перед легкою промисловістю поставлено завдання створення конкурентоспроможного комплексу, здатного в умовах інтеграції та глобалізації розв'язувати основні завдання соціально-економічного розвитку та утвердження України як високотехнологічної держави [1]. Пріоритетами розвитку цієї галузі економіки визначено: домінування на внутрішньому ринку в умовах його відкритості, впорядкування сировинного забезпечення; відхід від давальницьких схем виробництва, розвиток зовнішнього ринку.

У секторі передбачено переважне використання стратегій "лідерних технологій" та "переслідування". У легкій промисловості програмою планувалося забезпечити зростання обсягу виробництва порівняно з 2002 роком: у 2003 році – на 5 відсотків, 2006 – в 1,4 раза, у 2011 році – в 2,4 раза. Розвиток сектору швейної промисловості здійснювався на основі Державної програми розвитку легкої промисловості, затвердженої розпорядженням Кабінетом Міністрів України від 27 грудня 2006 р. № 673-р [2]. Основними напрямками розвитку сектору є забезпечення конкурентоспроможності основних конструкційних матеріалів та готових виробів; розширення мережі малих підприємств; удосконалення структури експорту.

Очікувані результати передбачали нарощування виробництва на 2,5 відсотка у 2007-2008 рр. проти 2006 р. за рахунок здійснення організаційних заходів по захисту внутрішнього ринку та нарощення і започаткування активізації інноваційно-інвестиційного розвитку галузі, а у 2009-2011 рр. передбачалося за рахунок впровадження новітніх технологій, реконструкції та технічного переоснащення підприємств та залучення інвестицій забезпечити приріст виробництва на 12 відсотків проти 2009 р.

Але у легкій промисловості за даними Державного комітету статистики обсяги виробництва основних видів продукції за перше півріччя 2009 р. становили всього лише 64,7% від обсягів попереднього року!

В основних підгалузях легкої промисловості за період січень-травень 2009 року у порівнянні з аналогічним періодом 2008 року найбільший спад виробництва (на 41%) спостерігався у текстильному виробництві, що пов'язано із зупинкою у січні, лютому найбільших виробників бавовняних тканин та скороченням обсягів ви-

робництва на інших підприємствах галузі. За п'ять місяців поточного року вироблено 2,7 тис. тонн пряжі бавовняної та 29,3 млн.кв.м тканин, що відповідно склало 55,1 і 62,2% до відповідного періоду минулого року.

Підприємствами трикотажного сектору швейної галузі було виготовлено 24 млн.пар панчішно-шкарпеткових виробів (90% до січня-травня 2008 р.), 462 тис.шт. светрів, джемперів, пуловерів (у 2 рази менше), 1,2 млн.шт. одягу верхнього трикотажного (68% відповідно).

Швейна промисловість скоротила виробництво у 2009 році: у порівнянні з відповідним періодом 2008 року за січень-травень 2009 року вироблено одягу на рівні 64%. Зокрема, підприємствами галузі було виготовлено 111 тис.шт. пальт, плащів, курток чоловічих і 450 тис.шт. жіночих (82 і 69% відповідно, порівняно з аналогічним періодом минулого року), 272 тис.шт. костюмів чоловічих (65%), 469 тис.шт. суконь (101,2%), 2,2 тис.шт. пальт і шуб з натурального хутра (71,8% відповідно).

Дія негативних наслідків фінансової кризи та невиконання завдань, намічених державними програмними документами призвело до того, що у 2009 р. так і не вдалося розв'язати проблему стабільного насичення внутрішнього ринку високоякісною вітчизняною продукцією швейної промисловості. Більше того, Державна програма розвитку легкої промисловості визначала зовнішні джерела зростання виробництва, які не спрацювали в умовах фінансової нестабільності. Тому залишається єдиний вихід подолати негативні наслідки падіння швейного виробництва – активізувати внутрішні резерви, використання яких ґрунтується на побудові сучасної концепції управління витратами швейного підприємства. Метою даної наукової статті є дослідження концепцій управлінського обліку підприємств швейної галузі з метою підвищення ефективності господарювання.

Швейне виробництво є соціально вагомим, адже воно має забезпечувати населення високоякісною швейною продукцією, задовольняти матеріальні потреби людей з урахуванням специфіки попиту, повніше використовувати трудові ресурси в районах важкої металургії тощо. За цих умов, наукові дослідження, що сприяють розвитку швейного виробництва, можна визначити як пріоритетні.

Для забезпечення конкурентоспроможності українських швейних товарів за якістю, витратами на виробництво і реалізацію з продукцією з країн з низькими витратами виробництва (Китай, Туреччина) виникає необхідність управління витратами. У зв'язку з цим посилюється роль управлінського обліку, і перш за все, обліку витрат і продажів (збуту). На основі даних про розмір та види затрат працівники управлінського апарату підприємства отримують інформацію про стан використання ресурсів, формування собівартості продукції на підприємстві, у результаті чого з'являється можливість здійснювати контроль за кількісними та якісними показниками, регулювати процес виробництва, приймати управлінські рішення. Інакше кажучи, задля прийняття своєчасних оперативних і тактичних рішень щодо управлін-

ня затратами та результатами різних найменувань і видів швейних виробів необхідна своєчасна, достовірна і аналітична інформація, яка може бути забезпечена лише обліковою системою підприємства та безпосередньо залежить від її якості.

Загальні проблеми обліку затрат та калькулювання собівартості продукції в умовах ринкової економіки досліджувались багатьма економістами України. Значну увагу їм приділили в своїх працях Бородкін О.С., Валуєв Б.І., Герасимович А.М., Голов С.Ф., Гуцайлюк З.В., Єфіменко В.І., Кірейцев Г.Г., Кузьмінський А.М., Кужельний М.В., Пушкар М.С., Сопко В.В., Ткаченко Н.М., Чумаченко М.Г. та інші.

Проте питання управлінського обліку підприємств швейної промисловості України в сучасних умовах ринкової економіки розкриті недостатньо та потребують додаткового дослідження. Діюча методика бухгалтерського обліку затрат та калькулювання виробничої собівартості продукції, що застосовується в галузі, не в повній мірі відповідає сучасним запитам користувачів, в першу чергу управління підприємством. Використання зарубіжних методик вимагає їх пристосування до специфіки організації виробництва на вітчизняних підприємствах. Вироблення єдиного концептуального підходу щодо побудови управлінського обліку, який відповідав завданням стратегічного розвитку підприємства, дозволить підвищити його аналітичність та ефективність в управлінні підприємницькою діяльністю.

Адаптація облікового елементу системи управління до інших елементів і систем можлива, як визначають дослідники, за декількома напрямками: за рахунок перетворення елементів системи управління та організації виробництва, інтегративно, враховуючи системні ознаки за спрямованістю елементів комплексного управління та інноваційно, забезпечуючи інноваційний розвиток, який є головним напрямом перетворень у системі управління промисловими підприємствами [3].

Використаємо такі теоретичні положення і для розвитку управлінського обліку, як елементу системи управління. На його побудову впливають організаційні чинники, до яких відноситься розмір підприємства, організаційна структура, особливості технологічного процесу, облікова політика, наявність інформаційних систем. Від розміру підприємства, чисельності облікових працівників залежить вибір системи управлінського обліку за формою зв'язку управлінської і фінансової бухгалтерії. За цим критерієм системи управлінського обліку поділяють на інтегровану (моністичну) і автономну.

Моністична система є інтегрованою системою, яка поєднує систематичний і проблемний облік на основі прямого і зворотного зв'язку на рахунок бухгалтерського обліку.

Автономна система передбачає відокремлене ведення систематичного та проблемного обліку. Зв'язок між фінансовим і управлінським обліком здійснюється за допомогою парних контрольних рахунків такого ж найменування. Перевагою ведення бухгалтерського обліку в автономній системі є можливість збереження конфіденційної інформації про розмір та структуру витрат на виробництво, рентабельність виробів. У той же час організація управлінської бухгалтерії і ведення бухгалтерського обліку по двох системах вимагають додаткових витрат праці. Це пов'язано з веденням двох бухгалтерських записів, тобто різних позначень для фінансового і управлінського обліку, веденням транзитних (дзеркальних) рахунків і їх узгодженням.

Роль та завдання управлінського обліку в контексті стратегічного менеджменту, особливостей швейного виробництва, що впливають організацію й методику облікового процесу, забезпечують основу розробки йо-

го концепції. Під концепцією взагалі розуміють єдиний, визначальний задум або систему поглядів на те чи інше розуміння явищ та процесів.

В основі побудови концепції покладено принципи, за якими вона побудована. Науковцями Захарченко В.І., Криворак А.Д. визначені "принципові властивості і ознаки комплексного управління: а) неоднорідність елементів взаємодії у процесі управління; б) агрегація – об'єднання декількох параметрів управління нижчого рівня в параметри більш значущого рівня; в) емерджентність – незбіжність суми властивостей окремих управлінських елементів і властивостей системи управління в цілому; г) багатofункціональність – здатність до реалізації багатьох функцій на заданій структурі, що проявляється у властивості гнучкості; д) імплікативність – зміст інтеграційного процесу розвитку; ж) дистрибутивність – послідовність формування інтеграційних властивостей перетворюючого характеру; з) фасилітацію – створення сприятливих умов для здійснення системних перетворень" [4]. Використовуючи наведені принципи побудови управління та спираючись на дослідження, проведені К. Уордом та Б. Райаном, спробуємо сформувати концепцію управлінського обліку, яка б задовольняла потреби стратегічного менеджменту швейних підприємств.

Стратегічний менеджмент являє собою послідовний стиль керівництва, що полягає в ітеративному процесі аналізу, планування і контролю. Ухвалення надійних стратегічних рішень спирається на великий обсяг різноманітної інформації. Системи інформаційного забезпечення прийняття рішень стають дедалі складнішими, тому, що стратегічне планування використовують не на одному, а на багатьох рівнях організації, а стратегічні рішення мають різні функціональні наслідки для різних партнерських груп даного бізнесу. Загальновідомо, що управлінський облік є елементом системи управління підприємства, який цілком залежний від мети і цілей, на реалізації яких задіяна означена система, і має відповідати її потребам.

У той же час стратегічні рішення різняться залежно від того, які завдання стоять перед даною організацією, а також від рівня, на якому в ній ухвалюють ці рішення. Тому систему стратегічного управлінського обліку слід побудувати так, щоб забезпечувати організацію фінансової інформацією, що задовольняє саме цим специфічним умовам ухвалення стратегічних рішень.

Для забезпечення успішності стратегії та її пристосування до змінюваних потреб широко використовується поняття життєвого циклу продукції. Від того на якій стадії життєвого циклу знаходиться продукт, залежить доходність компанії, це необхідно враховувати в процесі планування діяльності. Залежність між фазою життєвого циклу продукції та стратегією наглядно демонструє концепція Бостонської консалтингової групи. Вона являє собою квадрат 2x2, в якому відображені темпи зростання ринку та відносна доля ринку, яку займає компанія в залежності від стадії життєвого циклу продукції. Проведення аналізу за методологією Бостонської матриці дає змогу керівництву порівнювати результати діяльності своїх бізнес одиниць і подібних інших бізнес структур і виявляти ключові стратегічні проблеми. Бостонську матрицю можна використовувати у якості інструменту стратегічного планування окремих бізнес одиниць за умови, що ідентифікована поточна конкурентна позиція бізнесу і достатньо точно передбачувані майбутні темпи її зміни.

Система управлінського обліку повинна також давати інформацію про діяльність конкурентів (про їх витрати на дослідження і розробки, досвідченій реалізації нових продуктів тощо) і більш загальну інформацію про

тенденції розвитку і пристрасті споживачів у відповідних галузях і на конкретних ринках.

Стратегічні завдання компанії змінюються з часом проходження продуктом стадій його життєвого циклу. В ході зміни критичних стратегічних проблем потрібно коригувати і акценти стратегічного управлінського обліку, а також заходи фінансового контролю. Більшість компаній ще не довели свої системи фінансового контролю до розвиненої моделі, і в якості загальної міри фінансового контролю використовують показник рентабельності інвестованого капіталу незалежно від стадії розвитку продукту. Цей показник має істотні недоліки: по-перше, він короткостроковий, і, по-друге, він заснований на величині бухгалтерського прибутку, який є суб'єктивним вимірюванням прибутковості. Грошові потоки тісніше пов'язані з управлінськими рішеннями і система фінансового контролю має бути заснована на критичних факторах успіху, які різні на кожному етапі життєвого циклу продукції.

Система стратегічного управлінського обліку повинна пристосовуватися до змінних пріоритетів бізнес-стратегії у міру розвитку останньої. Цього достатньо легко досягти тільки в умовах вузькоспеціалізованого бізнесу, до якого відноситься і швейна промисловість, керівництво якого розуміє, коли слід міняти бізнес-стратегію, готово вжити конкретних заходів щодо зміни системи фінансового контролю. Для диверсифікованого бізнесу, що включає бізнес одиниці, що знаходяться на різних стадіях розвитку і розвиваються з різною швидкістю, проблема значно ускладнюється. Також розробка конкурентних стратегій вимагає наявності інформації про продукти, ринки (споживачі) і конкуренцію.

Висновок. В основу запропонованої концепції управлінського обліку, що забезпечує потреби стратегічного менеджменту, покладено уявлення про управлінський облік не як форму звітності за окремими показниками періоду, а як засіб, що полегшує процес прийняття рішень. Основною характеристикою управлінського обліку, як інформаційної системи розробки і реалізації бізнес-стратегії є унікальність інформаційних потреб, тому стратегічні рішення мають одноразовий, неповторний характер. Тому система управлінського обліку, що спрямована на розробку бізнес-стратегії має виявляти потенційні проблеми, які потребують рішень і для яких необхідна відповідна фінансова інформація. Це проблеми про входження в галузь, досягнення і утримання стійкого конкурентного стану на ринку та виходу з галузі. Оскільки швейні підприємства займають певну нішу внутрішнього і зовнішнього ринку, мають постійних споживачів своєї продукції в подальшому дослідженні сконцентровано увагу на інструментах досягнення мети управлінського обліку в реалізації різних бізнес-стратегій, що сприяють утриманню конкурентних позицій.

1. Державна програма розвитку промисловості на 2003 – 2011 роки, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 липня 2003 р. № 1174 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.industry.kmu.gov.ua/> 2. Концепція Державної програми розвитку легкої промисловості на період до 2011 року // Урядовий кур'єр. – 2007. – №2. 3. МIRONIUK O.B. Управлінський облік у системі управління витратами // Науковий вісник ЧТЕІ КНТЕУ. Дослідження соціально-економічних проблем перехідного періоду. – Випуск III. Чернівці, 2001. – С. 349-353. 4. Захарченко В.И., Криворак А.Д. Резервы системных преобразований менеджмента в промышленности/ОНУ ім. І.І. Мечникова. – Ізмаїл: СМІЛ. – 2005.-80с.

Надійшла до редколегії 15.12.09

Т. Мельник, канд. екон. наук, доц.,
М. Мельник, студ.

НЕДЕРЖАВНЕ ПЕНСІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ОБЛІК, ОПОДАТКУВАННЯ ТА КОНТРОЛЬ

У статті розглядаються актуальні питання обліку, оподаткування та контролю недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

This article discusses the actual problems of accounting, taxation and control of private pension securement in Ukraine.

Постановка проблеми. Система недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) – це частина системи накопичувального пенсійного забезпечення, яка ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат. Вона дозволяє отримати в майбутньому додаткову пенсію, розмір якої прямо залежатиме від бажання та фінансових можливостей громадянина. Таке страхування абсолютно добровільне і не позбавляє права на державну пенсію. Необхідність запровадження недержавних систем пенсійного забезпечення визнана сьогодні більшістю країн світу і у багатьох з них почали розглядати впровадження системи недержавного пенсійного забезпечення як необхідну складову державної пенсійної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні діяльність системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні набуває надзвичайної актуальності. Дослідженням цих проблем займаються такі вітчизняні вчені-економісти, як О.В. Неліпович, А. Рибальченко, Т. Сальникова, А.Й.Ткач, А. Бахмач, В. Никитенко, В. Нагорний та ін. Вони досліджують досвід іноземних держав, аналізують нормативно-правову базу створення недержавних пенсійних фондів. Проте ці питання, які

охоплюють усе населення нашої країни, потребують подальшого детального дослідження, зокрема це стосується обліку, особливостей оподаткування, звітності й контролю недержавного пенсійного забезпечення.

Метою статті є дослідження теоретичних й методологічних засад обліку, оподаткування, звітності та контролю недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Недержавне пенсійне забезпечення регламентується Законом України "Про недержавне пенсійне забезпечення", формують добровільні внески громадян, які накопичуються на їх індивідуальних пенсійних рахунках у системі персоналізованого обліку. По досягненні пенсійного віку люди отримують виплати з них поряд із державною пенсією. Тобто укласти контракт на недержавне пенсійне забезпечення має право кожен, навіть якщо його застраховано в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Сплачувати внески за громадянина може як він сам, так і його роботодавець, родичі, друзі чи інші особи, причому можна сплачувати внески до декількох недержавних пенсійних фондів одночасно.

Недержавний пенсійний фонд (НПФ) – юридична особа, створена відповідно до Закону [1], має статус неприбуткової організації, що функціонує й здійснює діяльність винятково з метою накопичення пенсійних